

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 913 (438)

Шпарага Т.І., Андрійчук І.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Система освіти Польщі: досвід для України

Метою статті є вивчення досвіду реформування системи освіти у Польщі та можливостей його запозичення для здійснення конструктивних трансформацій у сфері освіти України. У роботі розглянуті зміст та характеристики понять «освіта», «система освіти», «освітня послуга». Проаналізовано становлення і розвиток освітньої системи Польщі та розглянуто сутність і значення освітньої реформи. Досліджено сучасний стан та тенденції розвитку сфери освітніх послуг Польщі. Визначено вектори українсько-польського освітнього співробітництва та перші позитивні кроки на шляху реформування вищої освіти України. Проаналізовано досвід реформування системи освіти Польщі з позиції внесення змін в освітню систему України.

Ключові слова: освіта, система освіти, освітня послуга, реформа освіти, освітнє співробітництво.

Шпарага Т.И., Андрійчук И.А. Система образования Польши: опыт для Украины. Целью статьи является изучение опыта реформирования системы образования в Польше и возможностей его заимствования для осуществления конструктивных преобразований в сфере образования Украины. В работе рассмотрены содержание и характеристики понятий «образование», «система образования», «образовательная услуга». Проанализированы становление и развитие образовательной системы Польши и рассмотрены сущность и значение образовательной реформы. Исследовано современное состояние и тенденции развития сферы образовательных услуг Польши. Определены векторы украинской-польского образовательного сотрудничества, а также первые позитивные шаги на пути реформирования высшего образования Украины. Проанализирован опыт реформирования системы образования Польши с позиции внесения изменений в образовательную систему Украины.

Ключевые слова: система образования, образовательная услуга, реформа образования, образовательное сотрудничество.

Shparaga T.I., Andriychuk I.A. Education system in Poland: experience for Ukraine. The scientific goal of this article consists in investigation of education system reorganization in Poland as well as in implementation of Poland's experience in structural transformations of education system in Ukraine. The essence and characteristics of "education", "education system", "education service" conceptions is disclosed. The formation and development of the educational system in Poland and the essence and importance of education reorganization are analyzed. The current state and trends of educational services development in Poland are investigated. The directions of Ukrainian-Polish educational cooperation are highlighted. The first major steps toward reorganization of higher education system in Ukraine are explored. The transformation of education system in Ukraine based on Poland's experience is proposed.

Key words: education, education system, education service, education reorganization, education partnerships.

Постановка проблеми. Трансформація системи освіти України в контексті європейської інтеграції зумовлює потребу прийняття європейських підходів, освітніх стандартів щодо модернізації змісту, забезпечення якості освіти, запровадження ефективних моделей управління галуззю. Проведення реформацийних змін необхідно здійснювати, спираючись на досвід країн, які, незважаючи на суспільно-політичні, соціально-економічні обставини, зробили на цьому шляху дієві кроки. З огляду на це, інтерес для наукового аналізу становить досвід реформування освітньої сфери Польщі, яка, починаючи з 90-х рр. ХХ ст., розпочала системні перетворення усіх ланок освіти і досягла значних результатів, що може бути корисним для проведення відповідних змін в Україні. Таке зацікав-

лення підсилюється подібністю стартових умов для демократичної суспільно-економічної трансформації і шляхів, якими вона відбувалася в галузі освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст реформ у галузі освіти Польщі на зламі ХХ–ХХІ ст. з огляду на їхню неоднозначність, суперечність, інтенсивність став предметом багатьох наукових праць. Проблеми освіти у Польщі розглядаються та аналізуються в наукових працях українських дослідників А. Василюк, Л. Гриневич, І. Ковчиної, Н. Ничкало, Л. Юрчук, а також у численних роботах польських науковців й вчених інших країн (В.Зачинський, Ч. Купісевич, З. Квенціньський, Г. Квятковська, В. Ліппке, Я. Мортіс, В. Оконь, Р. Осовський, А. Пендль, Е. Щепенік та ін.). Водночас матеріал для подальшого аналізу не вичерпаний. Зокрема, у наявних дослідженнях недостатньо висвітлене бачення реформування системи освіти України в період вступу до Європейського Союзу через призму польської освітньої реформи.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є вивчення досвіду реформування системи освіти у Польщі та можливостей його запозичення для здійснення конструктивних трансформацій у сфері освіти України. З огляду на визначену мету, в дослідженні поставлені наступні завдання: 1) розглянути зміст та характеристики понять «освіта», «система освіти», «освітня послуга»; 2) проаналізувати становлення та розвиток системи освіти у Польщі; 3) вивчити сучасну систему освіти Польщі; 4) розглянути сутність та значення освітньої реформи у Польщі; 5) визначити основні вектори освітнього співробітництва України та Польщі; 6) проаналізувати досвід Польщі з позиції внесення змін в освітню систему України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою складовою духовного життя людини є освіта, яка формує особистість, закладає базові цінності, збагачує її інтелектуальний і професійний потенціал впродовж життя. Освіта виступає провідним конструктом цивілізації, визначальним чинником соціально-економічного поступу суспільства.

Освіта – цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або щодо їх удосконалення. У широкому сенсі слова, освіта – це процес або продукт «формування розуму, характеру або фізичних здібностей особистості». У технічному сенсі - це процес, за допомогою якого суспільство через школи, коледжі, університети та інші інститути цілеспрямовано передає свою культурну спадщину -накопичене знання, цінності та навички - від одного покоління до іншого [4].

У науковій літературі сформувались різні думки щодо *функцій освіти* та їх систематизації. Л.М. Коган виділяє ціннісно-орієнтовні, гуманістичні, адаптаційні функції та функції передання знань і високого соціального досвіду від покоління до покоління. Інші дослідники звертають увагу на роль освіти у структурі суспільства і виокремлюють функції, створені для реалізації соціальних програм. Так, П.О. Кенкманн розрізняє соціальну, професійну (підготовка членів суспільства до виконання певної професійної діяльності), гуманістичну, ідеологічну функції освіти. В.Т. Лісовський додає до них ще й моральну функцію, спрямовану на освоєння норм моралі, та політичну, що полягає з формуванні політичної культури. Третя група дослідників пропонує розглядати освітні функції, що впливають на економіку, соціальне життя, духовну культуру суспільства загалом. Здебільшого вони виділяють економічну (інші назви: професійно-економічну або професійно-освітню) і соціальну функції.

У традиційному розумінні слова, освіта – це сукупність освітніх (державних і недержавних) установ, що розрізняються за рядом параметрів, але, перш за все, за рівнем і профілем. При цьому до уваги береться не тільки вертикальна (ступенева) ієрархія навчальних закладів (від дитячого садка до післядипломної освіти дорослих), але й їх профільне (горизонтальне) різноманіття чи ієрархія підпорядкування (на національному, регіональному, місцевому рівнях і рівні навчального закладу). Слід враховувати також географічну (регіональну) і національно-етнічну специфіку освітніх систем, різні умови їх функціонування в світовому освітньому просторі (тобто специфіку в її просторовому вимірі), а також різноманіття систем, обумовлене часовою специфікою, пов'язаною із особливостями їх функціонування в минулому, сьогоденні і навіть в передбачуваному майбутньому.

Результатом діяльності освітніх установ є надання *освітньої послуги*. Аналіз вітчизняної наукової літератури показав, що єдиного визначення цього терміну й досі немає. Освітня послуга є економічною категорією, в якій відображено складні економічні відносини. За класичним підходом, освітні послуга – це певний вид товару, особлива споживча вартість процесу праці. За маркетинговим підходом, продуктом вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг є сукупність освітніх програм, які визначають моделі поведінки спеціаліста. За інституціональним підходом, основними суб'єктами ринкових відносин є виробники освітніх послуг (освітні заклади, фізичні особи, які надають освітні послуги) та їх споживачі (підприємства, фізичні і юридичні особи, організації, органи державного та регіонального управління).

Кожна країна відповідно до історичних особливостей, національних традицій, економічних умов і перспектив розвитку формує власну систему освіти. **Система освіти** – сукупність навчально-виховних і культурно-освітніх закладів, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти [11]. Це соціальна (за суспільною ознакою), багатокомпонентна (за кількістю елементів, що до неї входять), відкрита (за характером взаємодії із зовнішнім середовищем), динамічна (за ознакою мінливості), цілеспрямована (за наявністю цілей), самоврядна (за ознакою управління) та дуже складна система.

Усіма переліченими вище ознаками володіє й система освіти Польщі. Вона має глибоке історичне коріння, на якому формувалася прогресивна система навчання та виховання багатьох поколінь. У її становленні й розвитку було чимало цінного, що вимагає об'єктивного вивчення і переосмислення з позицій сучасності. Поява шкільної системи в Польщі стала одним із наслідків християнізації країни у кінці X ст. Перші школи того часу виникали при соборах і слугували винятково для духовної освіти. Згодом з'явилися школи, засновані заможними церквами, і монастирські школи, які утримувались різними орденами. У XIII ст. набули поширення парафіяльні школи, створені за ініціативи громадян (переважно німецького походження), котрі надавали своїм учням світські професії. Навчальний план шкіл середньовіччя складали гуманітарні науки. Основна увага приділялась латинській граматиці, риторичі, діалектиці. Із розвитком системи дисциплінарних наук та з появою світської освіти, в польському Кракові було засновано Університет (1364 р.), що є одним із найстаріших у Європі.

За часів польського "золотого століття" (XVI ст. у польській історії),

виникають різноманітні школи в усіх частинах країни. Це лютеранські, кальвіністські школи, а також школи польських аріанів і Бомішенських братів. У середині XVI ст. перемагає контрреформація і переважна більшість з них замінюється єзуїтськими освітніми закладами, особливо популярними серед дворянства. У 1773 р. (через рік після першого поділу Польщі) на вимогу ордену єзуїтів створюється національний комітет з освіти, що отримав компетенцію та функції центрального державного органу і звітував за свою діяльність лише перед Сеймом. Цей орган і вважається першим міністерством освіти у Європі. Однак, проіснував він лише два десятиліття - до третього поділу Польщі, коли її територія на тривалий період була розділена між Росією, Пруссією та Австрією.

До початку Другої Світової війни країні не вдалось вирішити численні освітні проблеми. Важливе значення для уніфікації освіти мав прийнятий Сеймом у 1932 р. закон "Про конституцію шкільної системи" (який по-різному тлумачать і до сьогоднішнього дня), що увійшов до історії як Закон Єдзевича (за прізвищем його ініціатора). З кінця Другої Світової війни і до 1989 р. у Польщі проводились три значні шкільні реформи (1948 р., 1961 р., 1973 р.), спрямовані на поширення писемності, відновлення матеріальної бази освітніх закладів, нарощування кадрового потенціалу, налагодження роботи в нових економічних умовах. На початку 70-х років, після успішного закінчення акції «1000 шкіл до тисячоліття Польської держави» (яке відзначалось у 1966 р.), розвиток системи освіти помітно загальмувався, освітня реформа була здійснена лише частково.

З 1989 р., внаслідок зміни державно-політичного устрою, відбувається поступова відмова суспільства від старих комуністичних ідеологічних цінностей та перехід до нових цивілізаційних підвалин, оснований на демократизмі, гуманізмі та взаємоповазі. Незважаючи на стрімке погіршення економічного становища та політичну кризу, уряд прийняв рішення про проведення масштабної освітньої реформи. Реформа системи освіти ставила такі завдання: зближення системи навчання з реаліями життя, виховання сучасної людини, позбавленої стереотипів минулого, демократизація системи освіти з урахуванням європейського досвіду, підготовка вступу країни до ЄС, можливість саморегуляції системи освіти. Саме європейська інтеграція була найголовнішим «двигуном» реформи. Євроінтеграційні вимоги до освіти – реформа професійної школи, охоплення 80% суспільства середньою освітою, збільшення до 30% кількості людей, які отримали вищу освіту – Польща виконала на початку 2000-х рр.

Загалом польська реформа системи освіти включала два етапи. Перший (1989-1999 рр.) – розробка нової національної освітньої програми, децентралізація системи освіти (передача інститутів освіти під повноваження гмін), становлення нових типів шкіл, а також зміни в екзаменаційній системі. Другий етап (1999-2007 рр.) стосується змін у змісті освіти. Вони полягають у збільшенні тривалості неповної шкільної освіти на 1 рік (до 16 років), становленні нової структури шкільної освіти (шість років у початковій школі, три – у гімназії, три – у профільному ліцеї). Важливою ланкою реформи стало створення у 1999 р. профільних ліцеїв для більш тісного зв'язку із загальноосвітніми школами та полегшення перекваліфікації випускників. Таким чином, двоступенева структура школи (8+4) була замінена на триступеневу (6+3+3) [2]. Польща також успішно здійснила реформування системи вищих навчальних закладів, ставши членом європейського простору вищої освіти, який базується на засадах високої якості навчання та автономії навчальних закладів, академічних свободах, рівності

можливостей, демократії.

Сучасна система освіти Польщі включає кілька рівнів.

Дошкільне виховання відбувається у два етапи: діти у віці до 3 років відвідують дитячі ясла, які в 2011 р. були переформатовані у дитячі клуби; діти у віці 3-6 років – дитячі садочки (*przedszkole*) та підготовчі класи у початкових школах та інших дошкільних закладах. До 2013 р. ясла перебували у підпорядкуванні системи охорони здоров'я і вважалися установами, які надають медичні послуги, в тому числі забезпечують профілактику і лікування дітей. Нині ці заклади переведені у компетенцію Міністерства праці та соціального захисту. Діти віком 3-4 років відвідують дошкільні установи на добровільній основі, відповідно до рішення батьків. 5-6 річні діти мають пройти обов'язкове однорічне підготовче навчання до школи. Починаючи з 2013-2014 н. р. усі діти починають ходити до школи у 6 років.

Початкова освіта (*szkola podstawowa*) охоплює перші 6 років навчання і є безкоштовною для всіх учнів. Наприкінці шостого класу проводиться зовнішнє обов'язкове тестування.

Середня освіта представлена наступними типами шкіл:

I. Молодші класи середньої школи, що є обов'язковими для всіх. Це 3 класи гімназії (*gimnazjum*). Після їх закінчення проводиться зовнішній стандартний екзамен, обов'язковий для всіх учнів, який дає доступ до старших класів середньої освіти.

II. Старші класи середньої школи.

– 3 класи загальнопедагогічного ліцею (*liceum ogólnokształcące*), випускники якого отримують атестат зрілості (*świadectwo maturalne*) після складання випускних екзаменів (*egzamin maturalny*);

– 3 класи основної професійної школи (*zasadnicza szkoła zawodowa*), випускники якої отримують диплом, що підтверджує їх професійну кваліфікацію;

– 4-річний технікум (*technikum*), де студенти можуть отримати диплом, що підтверджує їх професійну кваліфікацію, а також можуть скласти іспити на атестат зрілості.

III. Заклади післяшкільної освіти (*szkola policealna*). Для осіб, котрі отримали середню освіту, пропонуються програми до 2,5 років навчання, по завершенню яких видаються дипломи щодо отриманої професійної кваліфікації.

Вища освіта включає в себе види програм, які пропонуються державними і недержавними вузами університетського (*uczelnia akademicka*) і неуніверситетського (*uczelnia zawodowa*) типу:

– програми першого циклу тривають від 3 до 4 років. Після їх завершення надається ступінь бакалавра (*licencjat* або *inżynier*, залежно від сфери навчання);

– програми другого циклу тривають 1,5-2 роки. Після їх завершення надається ступінь магістра (або еквівалентний ступінь, залежно від сфери навчання);

– програми третього циклу або докторські програми тривають від 3 до 4 років. Їх пропонують тільки вузи університетського типу [12].

У 2013/2014 н. р. у Польщі функціонувало 708 вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації, у яких навчалось 2288 тис. студентів. Польські вузи видають дипломи європейського зразка, що визнаються в усіх країнах світу. Найбільш популярними спеціальностями є економіка та управління, педагогіка та викладання, соціальні та поведінкові науки, медицина, гуманітарні науки,

інженерія та інженерні професії. Провідними центрами вищої освіти Польщі є Варшава (понад 70 університетів), Краків, Познань, Вроцлав, Лодзь (від 20 до 40 університетів), менші центри – Жешів, Щецин, Люблін та ін. Відповідно найбільша кількість студентів зосереджена в Мазовецькому та в Малопольському воєводствах, менша – в Нижньосілезькому, Великопольському та Поморському. Незважаючи на значну кількість ВНЗ у Люблінському та Прикарпатському воєводствах, кількість студентів тут незначна, адже більшість університетів є невеликими. Найменше студентів навчається в Любуському, Опольському, Вармінсько-Мазурському, Підляському та Свентокшинському воєводствах (рис. 1).

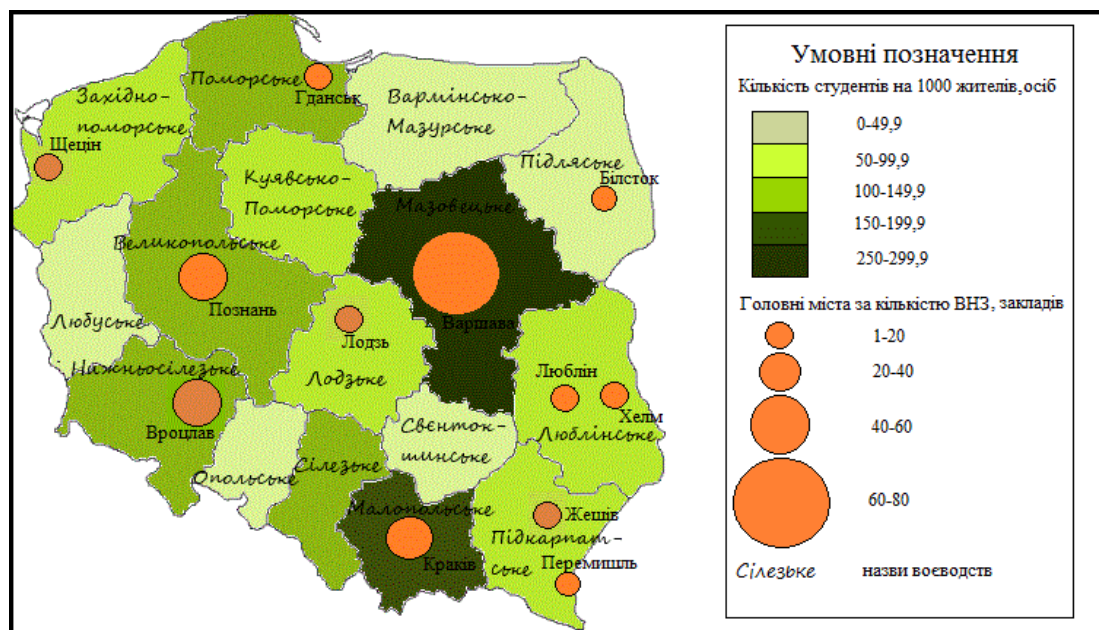

Рис. 1. Центри вищої освіти в Польщі. За [13]

У Польщі діють як державні, так і приватні вищі навчальні заклади. 67% університетів є приватними (проти 20% в Україні), але частка студентів, які навчаються на платній основі є незначною за рахунок грантових програм, що передбачають безкоштовне навчання та наукову діяльність. Польща має гнучку систему фінансування вищої освіти, котра базується на засадах використання різних фінансових джерел та забезпечення фінансової автономії навчальних закладів. Певну фінансову підтримку вищим навчальним закладам надають місцеві бюджети (бюджети гмін) та інші публічні фонди.

Вступати до польських університетів мають право не лише громадяни Польщі і Європейського союзу, але й інших країн світу. Єдиним критерієм для вступу до польського вузу є наявність офіційного статусу резидента. В 2014-2015 н .р. у Польщі навчалось 35 983 іноземних студентів з 149 країн світу, з яких найбільше з України – понад 15 тис. (1,7% від усіх студентів). Крім українців, у польських вищих навчальних закладах навчається багато громадян Білорусі (3,4 тис.), Норвегії (1,5 тис.), Іспанії (1,3 тис.), Швеції (1,2 тис.) та інших країн [13]. Іноземці, як і громадяни Польщі, можуть претендувати на державну стипендію, місце в гуртожитку, оплачувані практики. Однак деякі обмеження для іноземців існують, зокрема, вони не мають права претендувати на отримання соціальної стипендії та спеціальні виплати для студентів з особливими потребами.

Вартість освіти у Польщі нижча, порівняно із більшістю країн Європи. У Великій Британії вартість року навчання складає від 10 до 14 тис. £, у Франції – 8-20 тис. €. Навчання в Естонії, Латвії чи Литві дешевше – близько 2 тис. € на рік, але максимальна вартість сягає 8 тис. €. Країни Скандинавії пропонують безкоштовну освіту національною мовою, а навчання англійською коштує понад 6 тис. €. У Німеччині розмір оплати встановлюється кожною із земель і складає до 1 тис. € на рік, але досить високими є витрати на проживання та харчування.

Вартість навчання у престижному приватному університеті Польщі складає від 3 до 6 тис. € на рік. Освіта в державному університеті польською мовою може бути безкоштовною для студентів, які володіють «Картою поляка» (вимагається лише реєстраційний внесок). Оплата за навчання не залежить від розмірів міста, у малих містах вона може бути навіть вищою, оскільки немає конкуренції серед навчальних закладів. З 2014 р. Польща знизила вартість навчання для українців до 1-2 тис. € на рік. У поточному навчальному році 381 студент та понад 50 аспірантів з України (переважно із зони АТО та тимчасово окупованого Криму) навчаються в університетах країни за рахунок Польської держави.

Україна та Польща мають тривалий досвід співробітництва в галузі освіти. Перша угода «Про співробітництво в галузі науки і освіти України та Польщі» була підписана 18 травня 1992 р. між Міністерствами освіти України та Польщі. Офіційні ж наукові контакти двох держав беруть свій початок від підписання угоди про наукові зв'язки між Україною та Польщею 1 липня 1997 р. Майже всі міжнародні наукові конференції, які відбуваються в Україні, проходять за участю польських науковців. Велика кількість українських шкіл, інститутів, університетів, інших навчальних закладів співпрацюють із польськими, проводять спільні семінари, круглі столи, конференції тощо. Приєднання України до Болонського процесу значно активізувало співробітництво у галузі науки і освіти, зокрема, в такій формі, як безпосередні зв'язки між вищими навчальними закладами. Наразі експерти з двох країн опрацьовують проект угоди про створення Українсько-польської Ради обміну молоддю [7].

Аналізуючи освітню реформу Польщі, можна виділити декілька основних напрямків реформування галузі, які наразі є найбільш актуальними для України. Насамперед, це децентралізація освіти. У Польщі вона була здійснена в контексті адміністративної реформи в 90-х рр. XX ст. В той час школи та інші освітні заклади стали власністю місцевих урядів, а центральні урядові установи (зазвичай Міністерство освіти) втратили прямий адміністративний контроль над ними.

Децентралізація освіти у Польщі відбувалася за складних соціально-економічних обставин. Гостра нестача фінансових ресурсів, спричинена системною кризою початку 90-х рр., неспроможність бюджетів гмін утримувати заклади освіти призвели до ліквідації значної частини шкіл та дитячих садків. Задля вирішення цієї проблеми було запроваджено своєрідний фінансовий стандарт, тобто певну суму трансферту з державного бюджету в розрахунку на одного учня, яка надавалась для забезпечення кожної дитини однаковим високим рівнем освіти. У цьому стандарті враховувались як основні витрати на освітній процес, так і додаткові, зумовлені територіальними відмінностями у кліматичних, геоморфологічних умовах, системі розселення населення, рівні життя, стані здоров'я учнів тощо. Запровадження фінансового стандарту дозволило суттєво зменшити різницю у фінансовому забезпеченні закладів освіти в різних регіонах країни. Позитивним аспектом процесів децентралізації стало залучення «споживачів

освіти», тобто місцевої спільноти до планування, розробки місцевої освітньої політики та розв'язання освітніх проблем. Польський досвід створення та функціонування закладів освіти, заснований на співпраці організацій громадянського суспільства та держави, надає позитивні результати у справі навчання і виховання нового покоління і може стати дієвим прикладом для України.

Реформування системи вищої освіти в Україні не може бути відокремленим від загальноєвропейських процесів інтернаціоналізації навчального процесу, підвищення мобільності викладачів та студентів, а також запровадження комбінованої моделі фінансування вищих навчальних закладів. З огляду на це, найбільш прийнятним для України може вважатися досвід Польщі, що передбачає змішану модель фінансування навчальних закладів із домінуванням державної підтримки та активним використанням грантових ресурсів для розвитку науки та удосконалення навчального процесу. Всі ці положення є основою Болонського процесу.

З приєднанням України до Болонської декларації у 2005 р., у сфері освіти країни впроваджено більшість європейських інновацій. Введено дворівневу систему підготовки фахівців "бакалавр-магістр", у рамках міжнародної програми TEMPUS-TACIS виконується ряд пілотних проектів щодо автономії вищих навчальних закладів, організації докторантури за європейськими стандартами, формування системи внутрішнього контролю навчальних закладів за якістю освіти. Однак, Польща досягла значно більших результатів у цьому напрямку. Зокрема, цікавим для України є досвід Польщі щодо стандартизації навчання за трансферною системою європейських кредитів (ECTS). Вона спрямована на підвищення мобільності навчання як у часі (можливість вибору індивідуального темпу навчання), так і в просторі (послідовне навчання у різних вищих навчальних закладів). У Польщі активно реалізується принцип мобільності, який гарантує студентам можливість одержання знань за обраною спеціальністю в різних навчальних центрах (у країні поселення і за кордоном) на тому ж рівні освіти [8].

Важливим аспектом впровадження Болонського процесу є автономія вищих навчальних закладів, яка є необхідною умовою як для побудови європейського простору вищої освіти, так і для модернізації конкретних навчальних планів. У Польщі внаслідок змін у системі управління освітою, науково-освітня громадськість отримала важіль контролю над діями держави в галузі освіти. Університети самостійно обирають Раду з вищої освіти і Центральну комісію зі справи присудження звань і наукових ступенів. Відповідно до Закону про вищу освіту і Закону про систему освіти змінилася роль колегіальних органів навчальних закладів, які отримали можливість більше впливати на процес прийняття рішень, що обмежило сферу діяльності одноосібних рішень і демократизувало управління вищих навчальних закладів. Особливих повноважень в контексті університетської автономії набув керівник навчального закладу, який обирається на конкурсній основі, відповідає за якість науково-педагогічних кадрів і запроваджує контроль якості освіти [14].

Законодавча реформа вищої освіти України, започаткована влітку 2014 р., гарантує автономію університетів та створення сучасних механізмів забезпечення якості навчання у вищій освіті. Вищі навчальні заклади зможуть самостійно формувати навчальні програми та визначати перелік дисциплін, які до них входять. Щонайменше чверть від загального обсягу навчальної програми формуватимуть студенти, вільно обираючи дисципліни, пропоновані кафедрами.

Міністерство освіти буде лише регламентувати очікувані результати навчального процесу та визначати те, що повинен знати та вміти випускник певної спеціальності. А власне за механізм досягнення цих результатів відповідає виключно сам автономний навчальний заклад. Контроль за досягненням результату буде здійснюватися паралельно – всередині університетів та ззовні – через Національне агентство із забезпечення якості освіти. Така система може повноцінно функціонувати і давати ефективний результат лише за умови вільної конкуренції університетів та викладачів.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Результативність польської реформи освіти не можна не помічати. Вона стала наочним прикладом системних змін, поштовхом до яких стало бажання людей мати високоякісну сучасну освіту. Цей досвід особливо цінний для українців через географічну та культурну близькість країн, через прагнення нашої держави до інтеграції в систему Європейського Союзу з її цінностями та стандартами якості. Дослідження та осмислення досвіду реформування системи освіти Польщі сприятиме формуванню інноваційних підходів та дієвих інструментів із забезпечення ефективного функціонування в Україні структури державного управління освітою та системи навчальних закладів різного рівня акредитації.

Для цього, як підказує польський досвід, в Україні необхідно сформувати оптимальну та ефективну модель управління освітою, розподіливши функції та повноваження органів місцевого самоврядування на регіональному та місцевому рівнях, нормативно визначити механізми співпраці всіх суб'єктів процесу управління освітою, встановити межі їх взаємоконтролю, переглянути вимоги до кандидатів на посади керівників органів управління освітою і навчальних закладів та здійснювати на цій основі активну інтеграцію української освіти в європейський простір.

Література

1. Александров В. Освітня послуга: суть та моделі якості / В. Александров // Освіта і управління. – 2006. – № 1. – С. 156-164.
2. Василюк А.В. Система освіти Польщі: структура, управління, фінансування, підготовка вчителів // Освіта і управління. – 1998. – Т. 2. – С. 166-177.
3. Василюк А.В. Реформи шкільної освіти в Польщі: історія й сучасність: монографія / Василюк Алла Володимирівна ; Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 340 с.
4. Воробьёв Ю.Л. Периферийный рынок образовательных услуг: взгляд из провинции // Знание. Понимание. Умение. – №3. – 2005. – С. 62-70.
5. Гречка Я.Р. Управління освітою Польщі: історична ретроспектива / Я.Р. Гречка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej1/txts/Grechka.htm>.
6. Євменкова К.М. Освітня послуга як економічна категорія / К.М. Євменкова // Економіка і регіон. – № 3 (22). – 2009. – С. 172-175.
7. Коваленко О.М. Освітнє та наукове співробітництво України та Польщі / Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис / Національна академія педагогічних наук України, Інститут вищої освіти. – К.: Педагогічна преса. – № 3. – 2011. – С.95-99.
8. Коваленко О.М. Упровадження болонської системи у вищій освіті Польщі: приклад для України / Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис / Національна академія педагогічних наук України, Інститут вищої освіти. – К.: Педагогічна преса – №3. – 2011. – С. 375-380.
9. Кукурудза І.І. Ринок послуг вищої школи в Україні: стан, проблеми та перспективи / І.І. Кукурудза // Вісник Черкаського університету. Серія Економічні науки. – 2009. – №152. – С. 148-163.
10. Оболенська Т.Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний та зарубіжний досвід / Т.Є. Оболенська. – К. : КНЕУ. – 2001. – 208 с.

11. Сапрыкин Д.Л. Значение и смыслпонятия «образование» // Вестник МГУ. Серия 7. Философия. – 2008. – № 1. – С. 19-25.
12. Dolata R. Reforma egzaminu maturalnego – oceny i rekomendacje / R. Dolata, E. Putkiewicz, A. Wiłkomirska ; Instytut Spraw Publicznych // Analizy i Opinie. – 2004. – № 22. – 14 s.
13. Główny Urząd Statystyczny // Portal Informacyjny. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.
14. Reforma systemu edukacji: projekt Ministerstwo Edukacji Narodowej. – Warszawa: Wydaw. Szkola i pedagogika, 1998. – 228 s.

1. Aleksandrov V. Osvitnya posluha: sut' ta modeli yakosti / V. Aleksandrov // Osvita i upravlinnya. – 2006. – № 1. – S. 156-164.
2. Vasylyuk A.V. Systema osvity Pol'shchi: struktura, upravlinnya, finansuvannya, pidhotovka vchyteliv // Osvita i upravlinnya. – 1998. – Т. 2. – S. 166-177.
3. Vasylyuk A.V. Reformy shkil'noyi osvity v Pol'shchi: istoriya y suchasnist': monohrafiya / Vasylyuk Alla Volodymyrivna ; Nizhyn. derzh. un-t im. Mykoly Hoholya. – Nizhyn: Vyd-vo NDU im. M. Hoholya, 2007. – 340 c.
4. VorobYov Yu.L. Periferiyinyy ryinok obrazovatelnyih uslug: vzglyad iz provintsi // Znanie. Ponimanie. Umenie. – №3. – 2005. – S. 62-70.
5. Hrechka Ya.R. Upravlinnya osvityu Pol'shchi: istorychna retrospektyva / Ya.R. Hrechka. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.academy.gov.ua/ej1/txts/Grechka.htm>.
6. Yevmen'kova K.M. Osvitnya posluha yak ekonomichna katehoriya / K.M. Yevmen'kova // Ekonomika i rehion. – №3 (22). – 2009. – S. 172-175.
7. Kovalenko O.M. Osvitnye ta naukove spivrobitnytstvo Ukrayiny ta Pol'shchi / Vyshcha osvita Ukrayiny: teoretychnyy ta naukovo-metodychnyy chasopys / Natsional'na akademiya pedahohichnykh nauk Ukrayiny, Instytut vyshchoyi osvity. – K.: Pedahohichna presa. – №3. – 2011. – S. 95-99.
8. Kovalenko O.M. Uprovadzhennya bolons'koyi systemy u vyshchih osviti Pol'shchi: pryklad dlya Ukrayiny / Vyshcha osvita Ukrayiny: teoretychnyy ta naukovo-metodychnyy chasopys / Natsional'na akademiya pedahohichnykh nauk Ukrayiny, Instytut vyshchoyi osvity. – K.: Pedahohichna presa – №3. – 2011. – S. 375-380.
9. Kukurudza I.I. Ryinok posluh vyshchoyi shkoly v Ukrayini: stan, problemy ta perspektyvy / I.I. Kukurudza // Visnyk Cherkas'koho universytetu. Seriya Ekonomichni nauky. – 2009. – №152. – S. 148-163.
10. Obolens'ka T.Ye. Marketynh osvitnikh posluh: vitchyznyanyy ta zarubizhnyy dosvid / T.Ye. Obolens'ka. – K. : KNEU. – 2001. – 208 s.
11. Sapryikin D. L. Znachenie i smysl ponyatiya «образование» // Vestnik MGU. Seriya 7. Filosofiya. – 2008. – №1. – S. 19-25.
12. Dolata R. Reforma egzaminu maturalnego – oceny i rekomendacje / R. Dolata, E. Putkiewicz, A. Wiłkomirska ; Instytut Spraw Publicznych // Analizy i Opinie. – 2004. – № 22. – 14 s.
13. Główny Urząd Statystyczny // Portal Informacyjny. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.
14. Reforma systemu edukacji: projekt Ministerstwo Edukacji Narodowej. – Warszawa: Wydaw. Szkola i pedagogika, 1998. – 228 s.

Подано до редакції 18.12.2014

Рецензент – кандидат географічних наук Л.І. Стефанков

УДК 911.3

Смочко Н.М.

Мукачівський державний університет

Тематичні парки світу як інноваційні елементи формування якісної моделі територіальних рекреаційних систем

В статті розглядаються тематичні парки як інноваційні елементи формування якісної моделі територіальних рекреаційних систем. Розкрито їх структуру, особливості та сучасні тенденції розвитку. Наведено приклади найвідоміших тематичних парків світу, що мають величезне культурно-виховне, наукове, пізнавальне та туристсько-рекреаційне значення. Дано характеристику інноваційним елементам тематичних парків розваг компанії «Уолт Дісней» – Діснейлендам та іншим найпопулярнішим, найприбутковішим і найбільшим паркам світу різного тематичного спрямування, зокрема історико-культурного, музичного, зоологічного, літературного тощо. Виявлено їх позитивний ефект функціонування та важливі засади діяльності: тематична спрямованість і відповідність певній спеціалізації, що має втілення у традиційних та специфічних заходах, програмах і культурних послугах; високі вимоги до рівня обслуговування відпочиваючих; наявність спеціальних інженерних споруд і ступеня благоустрою території. Доведено, що тематичні туристичні парки – це порівняно нова концепція розважальних об'єктів, що динамічно розвивається та значною мірою сприяє зміцненню туристичного потенціалу країни. Визначено, що на сучасному етапі розвитку сфери рекреації та туризму спостерігається інтенсивне формування туристських тематичних парків-кластерів, що сприяють трансформації туристських потоків і розвитку важливих галузей господарства в цілому.

Ключові слова: територіально-рекреаційна система, спеціалізація, тематичні парки, парки розваг, парки атракціонів.

Смочко Н.М. Тематические парки мира как инновационные элементы формирования качественной модели территориальных рекреационных систем. В статье рассматриваются тематические парки как инновационные элементы формирования качественной модели территориальных рекреационных систем. Раскрыто их структуру, особенности и современные тенденции развития. Приведены примеры самых известных тематических парков мира, имеющих огромное культурно-воспитательное, научное, познавательное и туристско-рекреационное значение. Дана характеристика инновационным элементам тематических парков развлечений компании «Уолт Дісней» – Діснейлендам и другим популярным, самым прибыльным и самым большим паркам мира различного тематического направления, в частности историко-культурного, музыкального, зоологического, литературного и т.д. Вывявлено их положительный эффект функционирования и важные принципы деятельности: тематическая направленность и соответствие определенной специализации, что воплощено в традиционных и специфических мероприятиях, программах и культурных услугах; высокие требования к уровню обслуживания отдыхающих; наличие специальных инженерных сооружений и степени благоустройства территории. Доказано, что тематические туристические парки – это сравнительно новая концепция познавательно-развлекательных объектов, динамично развивающаяся и во многом способствует укреплению туристического потенциала страны. Определено, что на современном этапе развития сферы рекреации и туризма наблюдается интенсивное формирование туристских тематических парков-кластеров, способствующих трансформации туристских потоков и развития важных отраслей хозяйства в целом.

Ключевые слова: территориально-рекреационная система, специализация, тематические парки, парки развлечений, парки аттракционов.

Smochko N. Theme world parks as innovative elements of the formation of quality models of territorial recreation system. The article deals with the theme parks as innovative elements forming quality model of territorial recreation systems. Their structure, characteristics and development tendencies have been revealed in the article. Examples of the most famous theme parks in the world with great cultural and educational, scientific, informative and recreational value have been suggested. The characteristic elements of the innovation theme park company "Walt Disney" – Disneylands and other most popular, most profitable and the largest parks in the world of different thematic focus, including historical and cultural, musical, zoological, literature and others have been characterized. Their positive